

САБЛУК В.В.,
здобувач

*Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка*

**СПІВРОБІТНИЦТВО
УКРАЇНИ З
ІТАЛІЄЮ
В ГУМАНІТАРНІЙ
СФЕРІ НА
СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ**

Дана стаття присвячена темі українсько-італійської співпраці в гуманітарній сфері на сучасному етапі. На основі великої кількості фактичного матеріалу автор досліджує основні напрями двостороннього співробітництва в галузі освіти, науки і культури, а також аналізує здобутки, проблеми і перспективи його розвитку. При підготовці статті використано першоджерела, українську та італійську науково-публіцистичну літературу, роботи українських істориків.

Українсько-італійські зв'язки, мають давню історію. За свідченням істориків, ще за часів існування Київської Русі на її території знаходились численні "колонії чужоземців". Так, наприклад, у "Слові о полку Ігоревім" згадуються "венечиди" – венеціанські купці в Києві. У той час українсько-італійські зв'язки розвивались, головним чином, у торговельній та релігійній сферах.

З часом, українсько-італійські контакти розвивались, зміцнювались і урізноманітнювались. Змінювались їх форми і

функції, вони наповнювались новим змістом. Вже починаючи з XV-XVI століть відбувається поширення впливу італійської культури на українську, передусім у сфері мистецтва. В першу чергу, це результат впливу італійського ренесансу. Вже в XVI столітті італійські митці творили на території України. Про це, зокрема, свідчать пам'ятки малярства в Західній Україні. Згодом, у XVII столітті в Україні розповсюджується стиль барокко. Перші свідчення барокового мистецтва з'явилися у Києві в період з 1602-1613 рр. – церква Св.Богородиці. З часом італійський вплив стає дедалі більш відчутним в українському іконописі, літературі, архітектурі, скульптурі, театрі, і т.д.

Активізація українсько-італійських стосунків в культурній сфері відбувається у XVIII столітті. Важливу роль в розвитку цих зв'язків відіграла італійська діаспора, яка почала формуватися в Україні з другої половини XVIII століття. Переселенці змушені з економічних або політичних причин шукати кращої долі, прибували в Україну з Апеннінського півострова. Головним центром їх зосередження була Одеса, яка розбудовувалась швидкими темпами і перетворювалась на столицю Причорномор'я. В Одесі сформувався значний прошарок італійської освіченої верстви, зайнятої у сфері мистецтва й освіти.

З діяльністю італійських митців тісно пов'язані представники української культури. Досягнення італійців були високо оцінені українськими вченими, літераторами і митцями. З ними підтримували контакти Степан Гулак-Артемівський, Петро Сокальський, Микола Лисенко, Марко Кропивницький, Олександр Мишуга, Соломія Крушельницька, Михайло Драгоманов, Микола Костомаров, Леся Українка, Іван Франко, Павло Тичина, М.Рильський, В.Самойленко, І.Федькович, І.Козловський та інші.

Дослідженням цього періоду розвитку українсько-італійських зв'язків, в першу чергу в сфері культури, присвятили свої наукові праці М.М.Варварцев ("Украина в российско-итальянских общественных и культурных связях", "Итальянцы в Украине XIX ст.", "Українці в культурному просторі України", "Україна й Італія у наукових, освітніх та літературних взаєминах")¹, О.Пахльовська ("Українсько-італійські літературні зв'язки", "Civiltà letteraria ucraína")², Я.Гординський ("Україна й Італія. Огляд взаємин до 1914 року")³, М.Бажан ("Встречи на вековых путях: об украинско-итальянских культурных связях"), М.Гресько ("Павло Тичина в Італії", "В країні Данте") та інші.

Італійська культура слугувала каналом поширення духовних надбань свого народу і водночас загальноєвропейських цінностей. В Україні вона набирала свого нового забарвлення, збагачувалась, вбираючи все краще, що було в українській культурі.

Спроби налагодження гуманітарного співробітництва між Україною та Італією відбувались також у 1919-1922 роках за часів існування УНР.

В архівах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України зберігаються унікальні архівні документи, які дають змогу дослідити напрями діяльності офіційно невизнаного Посольства УНР у Римі⁴.

Одним з перших кроків по розбудові діяльності української дипломатичної місії, яка була організована в Римі в травні 1919 року, стало створення прес-бюро. Головним його завданням було налагодження випуску тижневика, інформаційних бюлетенів, організація виступів в газетах, налагодження зв'язків з пресою та інформаційними агентствами Італії. Бюро налагодило тісну співпрацю з Українським комітетом, який діяв у Римі на громадських засадах задовго до прибуття місії. Завдяки тісній співпраці з Комітетом, члени якого мали великі особисті зв'язки в пресі та політичних колах, прес-бюро вдалося зробити великий обсяг роботи з підтримки "української справи в Італії"⁵.

В архівних матеріалах міністерства закордонних справ Італії знаходимо свідчення про надання гуманітарної допомоги Україні італійським урядом на звернення українського уряду на чолі з Петлюрою до країн Антанти. На відповідний запит української сторони щодо можливості надання допомоги населенню України, Італійський Червоний Хрест одним з перших підготував необхідну медичну допомогу у вигляді ліків та інших медикаментів⁶.

Що стосується сучасного стану співробітництва між Україною та Італією в гуманітарній сфері, варто зазначити, що ця тематика є мало дослідженою. Саме тому автор звертається до неї, оскільки розвиток співробітництва в гуманітарній сфері сприяє, в першу чергу, розвитку кращого взаєморозуміння між народами наших країн, є важливим чинником в загальному процесі розвитку партнерства між двома державами. За час після встановлення дипломатичних відносин між Україною та Італією у 1992 році, двостороннє гуманітарне співробітництво поступово розвивалось і поширювалось на нові сфери. Відновлення давніх історичних зв'язків, започаткування нових форм і напрямів співробітництва має стати основою для гармонійного розвитку наших двох древніх культур вже у найближчому майбутньому.

Співробітництво в гуманітарній сфері між Україною та Італією на сучасному етапі набуває свого активного розвитку лише з 1996 року, коли було підписано Програму культурного співробітництва між Урядом України та Урядом Італійської Республіки на 1996 – 1999 роки⁷. До цього часу співпраця в гуманітарній сфері носила спорадичний, несистемний характер, головною причиною чого була відсутність належної уваги

двох сторін до цієї важливої галузі двосторонніх відносин. Та і відсутність необхідної правової бази відчутно стримувала хід розвитку співпраці в галузі культури, освіти та науки.

Починаючи з 1996 року співробітництво між Україною та Італією в гуманітарній сфері здійснюється на основі Програми культурного співробітництва та Угоди між Урядом України та Урядом Італійської Республіки про співробітництво в галузі освіти, культури та науки, яка була підписана в листопаді 1997 року, а набула чинності 11 квітня 2000 року⁸.

Міжурядова Програма культурного співробітництва на 1996-1999 роки була підписана у відповідності до положень Договору про дружбу і співробітництво між Україною та Італією від 3 травня 1995 року і стала першим документом, який був покликаний регулювати питання співпраці двох країн в галузі культури і сприяти реалізації і розвитку потенціалу культурного співробітництва, надаючи йому нових форм та напрямів.

Окрім співробітництва в галузі культури Програмою передбачалася широка співпраця між двома країнами й в інших сферах, таких як освіта, наука, інформація, молодіжні обміни та спорт.

Зокрема, в галузі вищої та середньої освіти Програмою передбачено розвиток широкої співпраці між університетами та іншими навчальними закладами двох країн на двосторонній основі. Було досягнуто угоди про щорічне надання одна одній 24 місячних стипендій. Найважливішими є положення Програми спрямовані на популяризацію національних мов в навчальних закладах двох країн. Так, зокрема, передбачено створення кафедр української і італійської мов та літератур відповідно при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та Римському університеті "Ла Сап'єнца", а також вивчити можливість створення аналогічних кафедр при Венеціанському університеті "Ка Фоскарі" та у Львівському державному університеті ім. І.Я.Франка.

Таким чином, широкий спектр співпраці між двома країнами, окреслений в даному документі, дає підстави констатувати, що Програма культурного співробітництва між Урядом України та Урядом Італійської Республіки стала першим двостороннім документом направленим на сприяння розвитку всього спектру гуманітарного співробітництва між Україною та Італійською Республікою.

З його появою з'явилися реальні можливості для більш активного "проникнення" української культури в Італію, до якої італійці з перших років незалежності нашої держави проявляють постійно зростаючий інтерес, а також більш повного ознайомлення української громадськості з італійською культурою.

У листопаді 1997 року під час візиту до Києва урядової делегації Італії на чолі з заступником міністра закордонних справ Італії П.Тойї було підписано міжурядову Угоду про співробітництво в галузі освіти, культури та науки.

Підписання Угоди засвідчило об'єктивну необхідність та бажання двох сторін надалі всебічно розвивати співробітництво в гуманітарній сфері, наповнюючи його новим змістом. Угода стала логічним продовженням двосторонньої співпраці, започаткованої в рамках міжурядової Програми культурного співробітництва, а також створила реальні перспективи для її розширення на нові напрями. Угода сприяла утвердженню гуманітарного співробітництва між нашими країнами як важливого чинника у справі розвитку всього комплексу двосторонніх відносин між Україною та Італією.

Розвиток двостороннього співробітництва між Україною та Італією в гуманітарній сфері знайшов своє позитивне відображення у налагодженні активної співпраці наших країн в рамках діяльності міжнародних організацій. Так, у 1998 році Італія підтримала кандидатуру міста Львів для включення його до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а також кандидатуру України до Виконавчої Ради Всесвітньої туристичної організації у 1999 році.

Результатом конкретної роботи двох сторін стала організація численних культурологічних акцій, покликаних поширювати українську та італійську національні культури відповідно в Італії та в Україні. Активна співпраця Посольства України в Італії з італійською стороною дала можливість українським представникам взяти участь в низці заходів на території Італії, не дивлячись на існуючі проблеми фінансового характеру. Італійська сторона часто йшла на зустріч, надаючи необхідну допомогу українським митцям. В цілому варто зазначити, що питання фінансового характеру в ряді випадків були визначальними і нерідко ставали на заваді участі як провідних, так і молодих представників нашої держави на території Італії.

Численні події культурного характеру, які відбулись впродовж досліджуваного періоду довели дієвість досягнутих двосторонніх домовленостей та підписаних угод.

За даний період відбулися численні гастролі українських митців в Італії. Серед них варто виділити, виступи в Італії народного артиста СРСР та України А.Б.Солов'яненка, соліста Національної опери України А.Кочерги, українських співаків О.Дмитренка і Н.Гребенко, які були високо оцінені італійською громадськістю та спеціалістами. В Італії відбулись виступи заслуженого симфонічного оркестру українського радіо, хорового колективу "Фрески Києва", державного академічного ансамблю ім. Відродження та камерного ансамблю ім. Миколи Лисенка.

Львівської філармонії, регулярно відбуваються виступи Донецького театру опери і балету, тріо Національного заслуженого академічного хору ім.Г.Верьовки. У приміщенні Національної філармонії України та в Національному театрі опери і балету пройшли концерти за участю скарбниці італійської культури скрипки Паганіні.

В італійському місті Віченца, вперше на території Італії, відбулась виставка "Золото степів України", в різних регіонах Італії проходили мистецькі виставки, такі як "Українське сучасне мистецтво" за участю картин та скульптур молодих митців зі Львова, "Обличчя дітей Чорнобиля", "Я люблю свою землю" за участю робіт українських та італійських дітей, "Мистецтво в Україні", на якій були представлені золоті скіфів, єврейські срібні вироби, предмети культового призначення, полотна майстрів XIX століття, виставка творів київської майстрині М.Прудкої в рамках IX Міжнародної виставки на релігійну тематику, присвяченій 2000-літтю Різдва Христового.

У 1997 році в м.Трієст відбувся Перший кінофестиваль українських фільмів. В його роботі взяла участь делегація українських кінематографістів. В Одесі відбулись зйомки фільму "Легенда піаніста над океаном" відомого італійського кінорежисера Джузеппе Торнаторе.

Важливим результатом плідної співпраці української та італійської сторін стало відкриття в 1998 році пам'ятної дошки Лесі Українці в м.Сан-Ремо, де видатна українська поетеса жила і творила протягом 1901 – 1903 років. В рамках цієї події відбувся науковий семінар, присвячений творчості визначної поетеси, а також виступ тріо академічного хору ім.Г.Верьовки.

В галузі інформаційного забезпечення свого розвитку набуло співробітництво між Національною телекомпанією України та італійською державною телерадіокомпанією РАІ. Відбувається обмін досвідом, делегаціями та знімальними групами. Зокрема, телевізійна група УТН в 1999 році перебувала в Римі з метою підготовки документального фільму "Рим і ювілей 2000 року". Продовжується робота двох сторін над підготовкою видання "Італійці в Україні" та "Українці в Італії" та альбому "Італійське мистецтво в музеях, художніх галереях і приватних збірках України".

У сфері освіти, в період після набуття чинності міжурядової Програми культурного співробітництва, велась активна робота по налагодженню міжвузівського співробітництва. Головним чином таке співробітництво розвивалось на основі прямих договорів між українськими та італійськими вузами та науково-дослідними закладами двох країн¹⁰. Одним з прикладів такої співпраці є підписана у 1997 році Угода про співробітництво між Одеським політехнічним інсти-

тутом та Інженерним інститутом Римського університету "Ла Сап'єнца". Налагоджена співпраця між українськими вищими навчальними закладами та університетом "Ка Фоскара" (Венеція). Досягнуто домовленості про викладання на постійній основі української мови у Римі, Пізі, Генуї та Мілані.

Достатню активність у співпраці з українськими вузами виявляє Вища школа Енріко Маттеї, яка запрошує студентів та молодих вчених на навчання та проведення наукових досліджень в галузі економіки, енергетики та навколишнього середовища. Вже протягом декількох років українські студенти та науковці запрошуються на навчання в школі.

Результатом активної співпраці в галузі освіти і науки між Одеським державним університетом ім.І.І.Мечникова та Навчальним центром вищої освіти (Італія) стало створення на основі відповідної угоди між двома вузами у 1998 році Міжнародного навчально-наукового комплексу. Комплекс має на меті здійснювати навчальний процес і професійну підготовку українських та іноземних студентів. При цьому отримані дипломи за результатами навчання в Комплексі вважаються дійсними на території двох країн.

Позитивно оцінюючи значення усіх культурологічних заходів та проєктів, реалізованих в рамках двостороннього гуманітарного співробітництва, водночас варто зазначити, що рівень двосторонньої співпраці з Італією не відповідає існуючому потенціалу. Ми не в змозі поки що задовольнити існуючий в Італії "попит" на нашу культуру.

Співробітництво України з Італією, так само як і з іншими країнами, в гуманітарній сфері має стати важливим чинником, який повинен забезпечити просування інформації про Україну, її культурні, мистецькі та наукові здобутки, сприяти створенню позитивного іміджу нашої держави за кордоном. Культурно-мистецькі заходи, освітянські та наукові проєкти, які реалізуються в рамках двосторонньої співпраці, мають сприяти подальшому зближенню двох народів, їх взаєморозумінню та взаємозбагаченню. Значна роль у справі формування позитивного іміджу України за кордоном, в тому числі в Італії, належить інформаційній політиці держави. Як зазначив міністр закордонних справ України А.М.Зленко, "для України це питання є сьогодні більш ніж актуальним. Йдеться про завдання державного масштабу і державної ваги. Від нього залежать успіхи України на міжнародній арені, від нього залежить і приплив інвестицій в нашу державу"¹¹.

Проте, на сучасному етапі Україна не повністю використовує існуючий потенціал. Для його реалізації необхідна наявність конкретної програми діяльності по просуванню наших досягнень в культурно-гуманітарній сфері. Така програма могла б бути розроблена Міністерст-

вом культури і мистецтв України разом з МЗС та іншими причетними установами і відомствами України. Одним з перспективних напрямів, у цьому зв'язку, міг би стати розвиток мережі інститутів культури України за кордоном, які б виконували функції прес-бюро з поширення інформації про нашу державу, а також за безпосередньої участі яких могла б відбуватись організація різного роду культурологічних заходів, популяризація українських надбань за кордоном¹².

Дослідження італійського досвіду показує, що Італія, яка безсумнівно має великі переваги над іншими країнами в культурній галузі, активно використовує культурний чинник там, де Італія економічно або політично поки що "не дотягує" до відповідного рівня.

Основною рушійною силою італійської культури за кордоном є Інститути культури. Вони є підрозділами міністерства закордонних справ Італії і, як правило, діють при посольствах Італії за кордоном. В різних країнах їх нараховується 93, в той час як італійських посольств станом на сьогодні існує 118. Так, скажімо, у ФРН діє 7 італійських інститутів культури, у Франції – 6, в США – 5. Основне завдання таких культурних осередків – поширення італійської культури та інформаційна діяльність за кордоном, що сприяє зміцненню позитивного іміджу Італії у відповідних країнах. Інститути займаються організацією виступів відомих артистів, письменників, музикантів, таким чином підтримуючи постійний інтерес до сучасного італійського мистецтва. Велике значення інститутами культури надається організації курсів італійської мови. За межами Італії їх відвідують близько 50 тис. іноземців, головним чином молодь. З боку МЗС Італії надається постійна увага зв'язкам з факультетами італійської мови у вузах Лос-Анджелеса, Торонто, Парижа, Бонна, Амстердама, а також асоціаціями італознавців за кордоном. Окрім цього, за межами Італії функціонує значна кількість італійських державних та приватних шкіл.

В культурно-цивілізаційному аспекті розвиток культурних зв'язків з Італією сприяє поверненню української культури до культурних традицій єдиної сім'ї європейських народів. Культурний чинник, через пропагування культурного надбання нашої країни, має стати одним з основних в комплексі заходів по зростанню ролі та авторитету України на міжнародній арені.

ПОСИЛАННЯ

¹ Див.: Варварцев М.М. Італійці в культурному просторі України. – К., 2000; Варварцев М.М. Украина в российско-итальянских общественных и культурных связях. – К.: Наукова думка, 1986 та ін.

- ² Пахльовська О. Українсько-італійські літературні зв'язки. – К.: Наукова думка, 1990.
- ³ Гординський Я. Україна й Італія. Огляд взаємин до 1914 року // Збірник заходознавства. – К., 1930. – Вип. 2.
- ⁴ Archivio del Ministero degli Affari Esteri d'Italia. – Ucraina, 1918-1920.
- ⁵ Див.: Стрельський Г.В. Українська дипломатія доби національно-державного відродження 1917-1920 рр. в особах/За ред. Л.С. Тупчієнка, В.Г. Циватого. – Київ 2000.
- ⁶ Archivio del Ministero degli Affari Esteri d'Italia. – Ucraina, 1918-1920. – F. 209.
- ⁷ Програма культурного співробітництва між Урядом України та Урядом Італійської Республіки//Поточний архів МЗС України. – 1996.
- ⁸ Угода між Урядом України та Урядом Італійської Республіки про співробітництво в галузі освіти, культури та науки//Поточний архів МЗС України. – 1997. – грудень.
- ⁹ Farnesina 2000. – Roma: Ministero degli Affari Esteri, 2000. – P. 34.
- ¹⁰ Scuola superiore Enrico Mattei. Anno Accademico 1998– 1999. – Milano, 1999. – P. 41.
- ¹¹ Як нас сприймають у світі // Політика і час. – 2002. – №3. – С. 3.
- ¹¹ Поточний архів МЗС України. – 2001-2002рр.

Надійшла до редакції 11.01.2003